

بازنمایی عنصر شخصیت در رمان چشمه‌هایش و دل‌کور با کاربست نظریه «خود» در رویکرد جامعه‌شناختی «کنش متقابل نمادین»

مر تزی هادیان^۱ منصوره ثابت‌زاده^{۲*}

حسین ابوالحسن تنهایی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۲۸

چکیده

روایت‌شناسی، عنصر شخصیت را پیش‌برنده نقش‌ها و کنش‌ها در روایت داستانی به شمار می‌آورد. نظریه جامعه‌شناختی «کنش متقابل نمادین» نیز بر چگونگی بروز و ظهور کنش دقت نظر دارد. با بهره‌گیری از این رویکرد جامعه‌شناختی می‌توان روش نقد را در روایت‌شناسی گسترش داد و جنبه‌های تازه‌ای را در نقد متون روایی معرفی نمود. این مقاله ساختار «خود»، گونه‌های شخصیت، جهت‌گیری کنش و فرجام شخصیت‌های رمان چشمه‌هایش و دل‌کور را با کاربست نظریه «خود» در رویکرد جامعه‌شناختی «کنش متقابل نمادین» بازنمایی می‌کند. «من اجتماعی» به‌مثابه واقعیت‌های ساختی و فرهنگی بر یک دسته از «خود» شخصیت‌های رمان چشمه‌هایش سلطه دارد و دسته دیگر بر مبنای «من» با اندیشندگی کنشگری می‌کنند. در رمان چشمه‌هایش شخصیت‌ها با دو نوع «خود جمعی» منفعل و کنشگر ترسیم می‌شوند. «خود جمعی» کنشگر با یک هم‌کنشی، روایت داستان را در تقابل با ساختار سیاسی پیش می‌برد. نتیجه کنش آنان حاشیه‌رانی از مناسبات سیاسی جهان رمان است. شخصیت‌ها در رمان دل‌کور تحت تعین «من اجتماعی» هستند و «خود جمعی» خشن و منفعت‌طلبی را در جامعه رمان تشکیل می‌دهند. فرجام ضدیت «خود»‌های فردی کنشگر با «خود جمعی»، حاشیه‌رانی از مناسبات اجتماعی است.

واژگان کلیدی: عنصر شخصیت، خود کنشگر، چشمه‌هایش، دل‌کور، کنش متقابل نمادین.

۱. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی واحد تهران جنوب دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

* m-sabetzadeh@azad.ac.ir

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی واحد تهران جنوب دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، (نویسنده مسؤول)

۳. دانشیار گروه علوم اجتماعی واحد تهران مرکز دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.